

A na onem bregu
Strune oglašé se;
Déklica utihne,
Šíri ji srcé se. —

Pa zagóde godec
Pesem čarno-milo,
Da mladenko vleče
S čudovito silo.

Platno ji odpade,
Zre in prisluškuje;
Gódec pa po valčkah
K nji se približuje.

Prime jo za roko —
Ponor se razkrije —
Ž njo gre v zlate hrame,
Voda spet se zlije.

Iz vodé peneče
Jaden vsklik glasí se —
Vóda pa čez skale
Kot poprej vali se . . .

Tam za drugo vrbo
Pa peró perice,
Pohité pogledat —
Ni je več družice . . .

A. H.

Misli.

1.
Slava je senca, pač mnogi kričé,
Sami pa vendar za slavo hité.

2.
Nikar mi ti drugih ne vodi,
Če tebi se samemu blodi!

—a—

Andrej Kačić-Miošić,

narodni hrvaški pesnik.

(Spisal Fr. Kovačić.)

Pané 26. avgusta minolega leta je slavila »kršna« (kamenita) Dalmacija prelepo slavnost, katere se je veselil ne samo hrvaški narod, ampak tudi drugo slovanstvo. Tega dne so odkrili slavnemu pesniku »milovanu« lep spomenik, katerega mu je hvaležni narod s svojimi žulji postavil.

In nedavno so časniki javili, da je tudi zastop mesta Zagreba dovolil 4000 gld. za spomenik Kačićev. Tudi metropolo hrvaško bode torej kimalu krasil spomenik ljubljenca hrvaškega naroda.

Vredno je, da ga tudi mi Slovenci saj površno spoznamo, ker ga naši bratje

tako cenijo. Ker je »Dom in Svet« lani obljubil, da podá Slovencem opis življenja in delovanja Kačićevega, izpolnjujemo s tem svojo besedo.

Rodbina Kačićev je v zgodovini hrvaškega naroda jako važna. Kačići so bili med prvimi velikaši kraljestva ob času narodne dinastije; med plemeni-taši, ki so l. 1102. sklepali dogovor z ogerskim kraljem Kolomanom, nahajamo tudi Kačića. Spoštovali so jih celó v Carigradu. Jeden oddelek tega plemena se je že zgodaj preselil na Ogersko. Pozneje so se pa enkrat štirje bratje Kačići sprli z ogerskimi velikaši in jih

premagali. Da se ognejo maščevanju | zval Jurij), Kačić-Bartulovići, Kačić-Ogrov, odselijo se v Primorje in na | Miošići itd.

obrežju jadranskega morja si sezidajo močen grad — Gradec imenovan. Tako nam pripoveduje sam pesnik v pesmi na str. 283.¹⁾ Toda Ogri jih tudi tukaj poiščejo in nekega dne, ko so Kačići odšli z doma, planejo na njih grad, opleni ga ter odvedejo njih žene in otroke. Kačići jim nečejo biti dolžni plačila za tako krutost; hitro uderó za njimi, pobijejo jih in jim vzemó vse, kar so bili zaplenili.

Ob času turških vojsk so se Kačići hlabro vojskovali in branili svoj dom. Narod jih je častil kot svoje dobrotnike in branitelje ter jim bil radovoljno udan. Sčasoma se je pleme Kačićev na daleč razširilo, pa tudi izgubilo prejšnjo moč in slavo. Posamezne rodbine tega plemena so poleg svojega plemenskega imena dobile še drugo, vsaka po svojem očetu. Tako so nastale rodbine: Kačić-Jurići (ker se je oče

Andrej Kačić-Miošić,
narodni hrvaški pesnik.

Rodbina Kačić-Miošićev se je nastanila v Bristu (Brestu) v Dalmaciji, na bregu jadranskega morja, in iz te rodbine se je rodil slavni pesnik Andrej Kačić-Miošić. Leto njegovega rojstva ni dovolj znano, a verjetno je, da se je rodil l. 1696. Njegov oče, pošten in veren mož, imel je razven Andreja še tri sinove in jedno hčer, na katere je pazil, kakor na svoje oko, Mati, Katarina (Tomasević), iz poštenega rodú, vzgajala je svoje otroke prav po krščansko. Že kot deček je kazal mali Andrej bistro glavico in dobro srce. Njegov ujec, provincial frančiškanski, je spoznal kmalu velike sposobnosti svojega sorodnika in ga je sprejel v samostan zaostroški, da bi se tukaj šolal. Kakor drugodi, tako so tudi na Hrvaškem bili takrat samostani središče in zavetje slobode in omike. Zlasti v Dal-

¹⁾ Oziram se na najnovejše izdanje, katero je izdal odbor za Kačićev spomenik. Zagreb, 1889.

maciji so bili takrat žalostni časi, ker so Benečani na vsak način hoteli zatreti

domače hrvaško prebivalstvo. Zapirali so mu pot do omike, ker so vedeli, da se neuko in nezvedeno ljudstvo lože obdrži v jarmu, kakor omikano in zavedno. — V samostanu se je nadarjenemu mladeniču odprlo široko polje učenja. Tukaj je spoznal, kaj so revni menihi svojemu zatiranemu narodu, in vzbudila se je tudi v njem želja, da bi stopil v red frančiškanski. V samostanu so ga prav radi imeli zaradi njegove nadarjenosti in vzornega vedenja, zato so mu radi uslišali prošnjo. Leta 1720. je oblekel meniško oblačilo in dostal preskušnjo novincev, za leto dnij pa je storil redovniške obljube.

Njegovi predniki so ga potem poslali na višje nauke v Budim, kjer je bilo takrat središče treh frančiškanskih provincij: ogerske, bosanske in dalmatinske. Ondi je imel frančiškanski red tudi svoje najvišje učilišče.

V Budimu je v vsakem oziru lepo napredoval. Z bistrim umom je segel v globino modroslovne in bogoslovne vede ter si pridobil temeljito znanje v teh strokah. S prijaznostjo in ljubeznivostjo si je pridobil srca vseh svojih učiteljev in tovarišev. Po sedmih letih se vrne v domovino, izurjen v bogoslovni in modroslovni vedi, sposoben, da zasede učiteljsko stolico. Vendar je šel potem še v Benetke in tamkaj z izvrstnim uspehom prebil izkušnje.

L. 1730. je postal učitelj modroslovja v samostanu zaostroškem. Spisal je modroslovni spis: »Elementa peripatectica juxta mentem subtilissimi Joannis Duns Scoti«, izdan v Benetkah 1752. Tri leta je Kačić vestno opravljal službo profesorja modroslovja; ko se pa izprazni mesto na bogoslovnem učilišču v Šibeniku, pokličejo Kačića tje kot profesorja bogoslovja. V Šibeniku je učiteljeval deset let in si pridobil lep

glas; po širni domovini je bilo znano njegovo ime med učenimi ljudmi duhovskega in svetnega stanú. A tudi preprostemu narodu je bil dobro znan kot narodni pesnik in prijatelj ljudstva. Bil je učen duhovnik, izvrsten govornik, čislán od svojih bratov, slavljen in spoštovan povsodi, pa vendar se mu ni zdelo poniževalno, zahajati med prsto ljudstvo, opaževati njegove navade in marsikaj se učiti od njega. O počitnicah mu je bila najlepša zabava, da je potoval med narodom, spoznaval ga in poučeval, popraševal po starih vitezih, starih listinah, pesmih in pregovorih. Prehodil je velik del južnih krajev — do Dubrovnika. S takim potovanjem si je pomnožil znanje narodove zgodovine, na tak način je vedno bolj spoznal duha narodne pesmi in narodno mišljenje, in to ga je napotilo, da je tudi sam poskusil sestavljati rodoljubne pesmi za narod.

Trudil se je spoznati narod iz njegovih umotvorov, raziskati njegovo zgodovino iz narodnih sporočil in zgodovinskih knjig, trudil se je pa tudi, da bi pospeševal omiko preprostega ljudstva. Poleg tega je pa vestno izpolnjeval tudi svoje učiteljske, duhovske in samostanske dolžnosti. Leta 1748. so ga rešili učiteljske službe in ga proglasili za »jubilata«. To je bila posebna čast, nekako venčanje, s katerim so počastili učitelja, ki je določeno število let vestno in pohvalno doslužil.

Motil bi se, kdor bi mislil, da je Kačić odslej mirno v svoji celici živel, prav narobe: šele sedaj se začne pravo njegovo delovanje, kateremu se moramo v resnici čuditi. V zgodovini frančiškanske provincije dalmatinske od leta 1748.—60. ni nobenega važnejšega zbora, nobenega podjetja, pri katerem bi ne bilo Kačića. Komaj so ga rešili

učiteljske službe, že je jel izvajati ogromno in skoro predrzno osnovo, katero je že dolgo časa nosil v svoji duši.

V 17. stoletju je mnogo frančiškanov bežalo pred divjim Turkom v samotne primorske kraje in za njimi je šlo časi tudi ljudstvo. Tako se jih je precěj naselilo na samotnem otoku Barču. Tamkaj so si postavili borno stanovanje, ki nikakor ni bilo primerno njihovim potrebam. Kačić je že dolgo premišljeval, kako bi se mesto borne koče postavilo poslopje, katero bi bilo vsaj dostojnejše prebivališče frančiškanom. Toda kako naj se začne tako veliko delo s praznimi rokami? Vender je Kačić, zaupajoč v pomoč božjo in pomoč dobrih ljudij, brez onih stvari, ki so za taka podjetja potrebna, dognal zidanje v dveh letih tako daleč, da je mogel potem delo z mirnim srcem prepustiti drugemu možu. Kaj takega je mogel izvesti samo Kačićev veliki duh in železna vstrajnost.

Od leta 1750. je živel v svojem domačem samostanu v Zaostrogu, kjer se je nekđaj kot deček učil. Od tod je potoval na razne strani, nekoliko po redovniških opravilih, nekoliko da spozna narod in zbere tvarino za svoje slovstveno delovanje. L. 1752. ga vidimo v Benetkah, kjer je dal na svetlo svoje znanstveno delo »Elementa peripatetica«. Tukaj je izdelal tudi rodovnico svoje rodovine, katero mu je dužd (doge) beneški potrdil in katera se dandanes nahaja v frančiškanskem samostanu v Markarski. V letih od l. 1750. do 1758. je potoval Kačić po Bosni in Hercegovini kot apostolski poslanec, kamor ga je poslal general frančiškanskega reda kot svojega poverjenika, da v njegovem imenu pregleda samostane bosanske. To potovanje je bilo za njegove namene posebno važno.

Narod hrvaški v Bosni in Hercegovini je vzdihoval že dolgo pod hudim jarmom turškega gospodarstva, a prav tukaj je ostal narodni živelj najčistejši in najmanj pokvarjen, ravno tukaj se je najlepše razevelo narodno pesništvo in se ohranilo do današnjega dné. Tukaj so se Kačiću, ki je tako ljubil narodno poezijo, odprli prebogati zakladi narodnega pesništva in on se zato v svojih pesmih večkrat spominja Bosne in njenih junakov.

Ko se vrne domov v Zaostrog, postane gvardijan; ko je pa l. 1758. bila volitev provincijala v Senju, obrnili so se vsi nanj, in le z močnimi prošnjami, naj mu ne nakladajo tega bremena, izprosil je, da ga niso izvolili za provincijala. To je bila sreča za narod, ker je Kačić naslednja leta dopolnil svojo pesmarico »Razgovor ugodni naroda slovenskoga« in spisal »Korabljico«, česar bi kot provincijal nikakor ne bil mogel izvesti. Zadnje dve leti svojega življenja leta 1759. do 1760. je živel mirno v samostanu zaostroškem. Kakor toži v predgovoru »Pesmarice«, stiskala ga je že težka starost in čutil je, da se mu bližajo zadnji dnevi. A tudi v tem času še ni miroval. Ko je leta 1759. ugledal svet »Razgovor ugodni«, lotil se je novega dela in naslednje leto izdal »Korabljico«, v kateri je zbral razne povesti iz sv. pisma in med nje vplel tudi dogodke iz svetovne zgodovine. Semtertje nahajamo tudi črtice iz njegovega naroda. »Korabljica« je njegov poslednji slovstveni dar, ki ga je podaril svojemu narodu — rekel bi — že s smrtne postelje.

Kakor je celo svoje življenje posvetil Bogu in svojemu bližnjemu, tako je tudi zadnje čase svojega življenja daroval za srečo bližnjega. — Meseca novembra 1760. l. so si nekateri ubogi

Primorci izprosili nekaj žita za zimo; a na potu jim burja prevrne ladijo, jeden se utopi, ostali se komaj rešijo. Starcu Kačiču so se siromaki v srce smilili, torej jim obljubi, da pojde sam ž njimi prosit drugega žita. Ko se vračajo domov, zadene jih nevihta. Siromak

Kačič je od mraza trepetal kakor šiba na vodi ter prišel ves moker domov. Kmalu se ga loti huda vročica, katera mu pretrga nit življenja. Tako je dokončal svoje delo neutrudljivi delavec Gospodov dné 14. decembra leta 1760.

(Dalje.)

Dva kralja.

(Romanca.)

Sliko si dovršil. Slava!
Kist umétalni odlóži!
Pred teboj Madóna krasna;
Sam poglej obraz nebéški,
Stvóru lastnemu se čúdi! —
Sèn nad trudno glavo tvojo
Danes leto je priplaval,
V snù ozarjena devica
Pred-te je stopila z neba,
Kist ti stisnila je v róko,
Tajno ti zašepetála:
Ticijan, naslikaj me!
Ti pa nosil si podóbo
V srcu svojem neprestano,
Tebi iz nemirnih prstov
Vréle so na platno črte.
Takrat obiskal v Milanu
Svečnikov si vladiko,
Sanje svoje si odkril mu
In obljubil, da naslikaš
V cerkvi támošnji Madóno.
Danes je dovršen stvor. —
Ljudstvo gnéte se zvedávo,
Zdaj na Ticijana gléda,
Zdaj obraz na živi steni.
Mnog umétalnik popótni
Platno pred seboj razgíblje
In ognjeno zrè na steno,
Da ustvari slaven snimek.

Šum nastane živ pred durmi,
Lica ljud obrne tječaj,
Tje umétalnik pogleda:
Ob vladiki stopa k sliki
Karol, slavni nemški králj. —
Gleda Ticijan podobo,
Ena ni mu všeč poteza.
Slugi migne, da mu dvigne
Lestvo k zidu, kist prinese.
On pa skloni se k Madóni,
Dvakrat kist potegne gibki,
In nasmeh na ustih Deve
V rajsko-mil nasmeh prelije.
Divi kralj se umotvoru,
Čut mu nikne spoštovanja.
Bliže je pristopil k steni,
Lestvice je les prijel.
Ticijan osupel dé mu:
»Pusti, slavni kralj, ne veš-li,
Da podložniku službujes?«
Odgovarja njemu Karol:
»Ticijan, ostani miren!
Razni nama so kraljestvi:
V sto deželah jaz carujem,
V kterih ti si moj podložnik.
A v umétalnosti carstvu
Klanjam jaz ti svojo glavo.
Ticijan, jaz kralj sem zemlje —
Kralj umétalnosti — ti!«

A. M.

je nosnik — rinizem, ter se izgovarja = *om, on* (v hrvaščini gre *z* na *u*, na pr. savinjski »flosar« na Štajerskem pravi: »Tak me ronka boli«, Hrvat pa pravi: »Tak me ru ka boli«). Takrat v starodavnih časih so ob poletnem obratu solnca krese žgali na čast Sventovitu; ta je bil bog solnca, svetlobe in poljskih pridelkov; ker je takrat najdalji dan, častili so ga s tem, da so mu krese kurili, plesali okoli ognja, čez ogenj skakali, čez ogenj živino gonili in otroke nosili, sploh je bilo to nekako očiščevanje. Zato pravi Jarnik:

Stari Kres nekaj očovam
Našim svet, al nam sinovam
Skor iz spomina vzet.

Tovarš. l. 1864., str. 189.

Krščanstvo je običaje pustilo in jih posvetilo; pustilo je ljudstvu priljubljeno ime, toda podalo mu mesto praznega

malika svetnika enakega imena, in ta je sv. Vid. — Zakaj je preneseno truplo sv. Vida v Prago, slovansko mesto? — Zakaj imamo po Slovenskem toliko Šent-Vidov? — Glej »Generalstabs-Karte von Sceda«, in videl bodeš, koliko je St. Veitov po Gornjem-Štajarju, po Avstriji, tje do Kremsmünstra; v Pusterthalu na Tirolskem imajo celó procesijo na Vidov dan za srečo pri živini in na njivah. Vsi ti St. Veiti glasno kličejo, da so to ponemčene dežele slovenske. — Sed iam redeamus!

Kompalo, Kompole (ne kopolje, to ni konec polja) je ostanek spominka na Sventoviteve slavnosti. Na Kranjskem so mi znani trije: *a)* Vas v Šent-Vidu na Dolenjskem, *b)* vas v Boštajnu, *c)* podružnica v Dobrépoljah, kjer imajo cerkev sv. Vidu posvečeno.

(Dalje.)

Andrej Kačić-Miošić,

narodni hrvaški pesnik.

(Spisal *Fr. Kovačić.*)

(Dalje.)

Kačić je izreden pojav v zgodovini hrvaškega slovstva minulih stoletij. Deloval je ob koncu druge dôlebe hrvaške književnosti. Ta se namreč deli na tri dôlebe. Prva sega od najstarejših časov do konca 14. stoletja. Slovstveni jezik v tej dôlebi ni narodni hrvaški, ampak staroslovenski; po malem pa se je stari mrtvi jezik umikal živemu narodnemu, dokler se ta naposled ni povspel do časti slovstvenega jezika. To pa se je zgodilo v drugi dôlebi, katera sega od 14. do konca 18. veka. — Prvi pesniki se javljajo v Spljetu v Dalmaciji (Marko Marulić i. dr.),

kmalu potem v Dubrovniku, kjer je hrvaško slovstvo doživelo svoj zlati vek. Zato razločujemo v tej dôlebi še tri manjše perijode: razvoj, cvet in propadanje. Najlepše je dubrovniško pesništvo cvetlo ob času pesnikov Gundulića (drama Dubravka, epos Osman) in Palmotića (Bisernica, Pavlimir i. dr.); za njima je slovstvo propadalo, k čemur je mnogo pripomogel strahoviti potres, ki je l. 1667. skoro popolnoma uničil slavni Dubrovnik — »jugoslovske Atene«.

V prvi in drugi perijodi te dôlebe je bilo vse slovstvo le v Dalmaciji, zlasti

v Dubrovniku, v drugih hrvaških pokrajinah ni bilo takrat misliti o slovstvu, ker se je bilo treba neprestano bojevati s Turkom. A ko je začelo slovstvo propadati v Dubrovniku in v Dalmaciji sploh, javili so se pisatelji tudi v notranji Hrvaški, in ko se je Slavonija oslobodila turškega jarma, tudi v Slavoniji. Ob času razvoja so rabili čakavsko narečje, ob času cveta pa je popolnoma prevladala krepkejša in mlajša štokavščina. Pri Gunduliću in Palmotiću nahajamo že čisto štokavščino. Pozneje je slovstvo sicer propadalo, a štokavščina je ostala v Dalmaciji književni jezik. Gledé na značaj pesništva dalmatinskega vidimo, da se naslanja večinoma na laško, kar ni čudno, ker so bili Dubrovčani vedno v zvezi z Italijo, bodisi duševno, bodisi po trgovini. Tvarino za svoje pesmi so zajemali ti pesniki največ iz grških, latinskih in laških pesnikov, le redko iz narodnega življenja in domače zgodovine. Pri Gunduliću in drugih se opaža semtertje tudi vpliv narodne pesmi na umetalno. No, čeravno je narodno pesništvo vplivalo na umetalno in čeravno so nekateri pesniki zajemali tvarino iz samega naroda in njegove zgodovine, vendar niso nikakor pravi narodni pesniki. Njihova dela je poznavalo samo plemstvo, peli so samo za izobražene, prosto ljudstvo pa ni vedelo o njih nič; vsi ti proizvodi so bili delu naroda neumevni in mu nikakor niso mogli ogrevati srca. Prosto ljudstvo je imelo svojo zdravo dušno hrano, svoje pesmi in povesti, zatorej ni maralo za umetalne in prekuhane proizvode.

Med tem, ko je umetalno slovstvo zamiralo, prikaže se sijajna zvezda na obnebju hrvaškega pesništva, ki je zasvetila v najtemnejšo kočjo hrvaškega kmeta. V dolgi vrsti pesnikov stoji

Kačić na popolnoma drugem stališču; on je pravi pesnik za narod in zato je ljubljeneec narodov. Njegova dela so za omiko preprostega ljudstva neizmerno važna. Zato slavi Kačića ubogi kmet, težak, rokodelec. On sam pravi, da ne piše za one, ki znajo latinski in laški, t. j. za omikance, ker taki lahko kaj boljšega najdejo, marveč za kmete, težake in siromake, ki ne znajo drugega jezika razven materinskega. In res ni nobena knjiga med hrvaškim narodom tako razširjena, kakor Kačićeva »Pismarica«. V preprosti bajti kršnega primorca, kjer tudi kruha večkrat nimajo, najde se pesmarica Kačićeva. Mnogi preprosti kmetje vedó skoro celega Kačića na pamet. Kako je Kačić priljubljen med prostim ljudstvom, dokazuje tudi to, da je njegov »Razgovor ugodni« doživel že 21 izdanj — pač redkost pri nas! In delo največjega pesnika dubrovniškega — slavni »Osman« Gundulićev — do l. 1828. niti tiskan ni bil!

Vzrok, da so Kačićeve pesmi tako priljubljene narodu, je ta, ker v njih veje čisti narodni duh gledé na tvarino in obliko. Rekli smo že, da Kačić stoji na čisto drugem stališču, kakor njegovi predniki in vrstniki. Kačić slavi junake, ki so znani vsemu narodu, in če tudi posega časi po tujcih, vendar samo po takih, kateri so bili znani narodu.

Kačić slavi n. pr. Evgena Savojskega, ki ni sicer narodni junak, a njegova slava se je razlegala od ust do ust med narodom. Boji Marije Terezije se niso sicer neposredno dotikali hrvaškega naroda, toda bili so mu dobro znani, ker je tisoč in tisoč sinov njegovih kri prelivalo na tujih tleh za slavno cesarico. Take predmete pa obdeluje tudi v priprósti, narodu umevni obliki. Vse pesmi (razven dveh ali treh) so pisane v na-

rodnem desetercu, kakor so zložene tudi junaške narodne pesmi. Govorica je popolnoma narodna, jezik krepek in domač.

Mnoge njegove pesmi imajo jednak začetek, kakor narodne, n. pr.:

Tri su bora naporedo rasla,
Medju njima tankovrha jela . . .

ali:

Rano rani Tekelija bane . . . itd.,

druge se začenjajo z vprašanjem, ali čudenjem, kakor narodne pesmi. Kadar kdo koga kaj vpraša, tedaj tisti, ki odgovarja, ponavlja vprašanje. Primere in »epitheta ornantia« so popolnoma po narodnih pesmih, kakor: »Konj do konja, junak do junaka — a barjaci kano i oblaci«, sivi sokol, ljuti zmaj, mrki vuk, britka sablja, sitna knjiga itd.

Konec pesmij je tudi po narodnih. Navadno želi vsem veselje, izročja pozdrav, ali pa daje lep nauk, kakor je tudi v narodni pesmi. Boje, junake in orožje opisuje popolnoma po narodno.

Gledé na obliko se razlikujejo njegove pesmi od narodnih v tem, da je Kačič svoje pesmi razdelil na kitice po štiri vrstice, česar ni v narodni pesmi. Nekaterikrat rabi tudi rime, kar njegovim pesmim več škodi, nego koristi, ker narodna epska pesem ne pozna rime. Jezik je ikavska štokavščina, a

pravopis fonetičen, kateri je tudi najprikladnejši za hrvaški jezik, toda v fonetiki ni dosleden.

Kačič hoče o vsem, kar pripoveduje, prepričati čitatelja, zato navaja povsodi razloge, zato se izogiblje vsemu, kar se mu v narodni pesmi zdi čudno, neverjetno in fantastično. Kjer v narodni pesmi ni dovoljnih dokazov, sklicuje se na stara pisma in diplome, na pisatelje latinske in laške. Posebno se drži Orbinija in Sagredija, katera sta pisala o zgodovini njegovega naroda. Pri mnogih pesmih je tudi v prozi razložil predmet, o katerem govori pesem.

V nasprotnih mnenjih se nikdar odločno ne izraža, ampak pravi: »virujte kome hočete«, kadar je kaj neverjetnega: »Tko hoče, neka viruje, a tko neće, neka miruje« ali: »viruj pobre, tako mudri pišu« itd.

Kačič je odvil domišljiji ono ulogo, katero ima v narodni pesmi, in zaradi tega ni v njegovih pesmih prave živahnosti in višjega poleta ter so nekatere pesmi nekoliko dolgočasne.

V svojih pesmih je oster in natančen gledé na nraavnost; vse, kar se mu je v narodni pesmi zdelo le količkaj pohujšljivo, izpustil je ali zamenil s čim drugim.

(Dalje.)

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

(Spisal —i—.)

(Dalje.)

Sedaj pa izpregovorimo obširneje o slikarstvu slovenskem. — Najstarejša priča slikarstva slovenskega je skoro gotovo rokopis kartuzijanskega meniha Nikolaja, po-

znejšega prijorja samostana v Bistri, iz l. 1347.: »Augustini: De civitate Dei.« Rokopis hrani sedaj licejska knjižnica v Ljubljani. Drug znamenit rokopis »Homilije sv. Gregorija« iz l. 1410. se nahaja

Tudi naj nihče ne misli, da je pogrešno in neslovanski pisati: vidim te zdravega nam. zdravim, izvolili so ga za župana nam. županom, piše Cigale v »Novicah« (str. 172); marveč navaja Miklošičeva sintaksa dokaj takih primerov iz drugih slovanskih jezikov, pa tudi iz staroslovenščine, kakor: Grigorij postavljen byst patriarh; led byst voda topla; hrv. sila se načini devojka; srb. za svedoka Boga prizivam; česk. slouži za pacholka (za hlapca); rus. ležal tri časa za mrtvo, ja videl ego zdorovago (ne več: zdorovym). In tako se v drugih jezikih slovanskih raba tega predikativnega instrumentala čim dalje tem bolje

umika sintaksi na klasična jezika oprti, ki se sme imenovati tudi evropska, kakor piše Miklošič: »Die den europäischen sprachen analoge ausdrucksweise drängt die eigenthümlich slavische immer mehr zurück, eine erscheinung, die sich auch in anderen sprachen unseres welttheils beobachten lässt; denn ein gewisser, man möchte sagen, neo-europäismus strebt die sprachen der an der cultur theilnehmenden völker Europa's, wie zu einem idiom zu vereinigen«.

Bode-li novoslovenščina imela v sebi toliko ponovljive moči, da se omenjenega starega načina poprime sploh kedaj v besedi in v pismu, kdo vé?

Andrej Kačič-Miošič,

narodni hrvaški pesnik.

(Spisal Fr. Kovačić.)

(Dalje in konec.)

Kaka misel je vodila Kačiča pri sestavljanju njegovih pesmij, pravi nam sam v »pozdravu priljubljenomu štioču (bralcu)«. On pravi: »Svrha pak, za koju ovi trud činim, jest najprva: slava i poštenje božje . . . ., druga: neka se sadašnji i poslednji vitezovi mogu ogledati kano u zrcalo u hrabrenita vojevanja i glasovita junštva svojih dida i šukundida (pradedov), da jih slobodno i veselo mogu naslidovati i s obćenitim neprijateljem boj biti; treća pak svrha moga truda jest ova: da se slavna imena vitezova i glasovitih junaka mogu za punovikova na svitu uzdržati . . . .« Trojni je tedaj namen njegovega dela, prvič: slava

božja, ker se Bogu mora vsako dobro delo posvetiti, drugič: da si potomstvo vzame za vzgled svoje prednike, kateri so vse radi žrtvovali »za krst častni i slobodu zlatnu«, in slednjič: da se imena slavnih vitezov in junakov otmó pozabljivosti.

Jedna izmed temeljnih idej v njegovih delih je: zmaga krščanstva nad polmesečem. Dolga stoletja se je krščansko Slovanstvo krvavo borilo za sv. vero in slobodo proti krvoločnemu Turku. Večkrat so mislili, da je krščanski Evropi odbila zadnja ura; pred turškim sultanom se je tresel ves svet, toda junaki »slovinski« niso obupali. Dasi zapuščeni od vsega sveta, niso izgubili v najstra

šnejših časih upanja na Boga, ki modro ravna usodo narodov, bili so prepričani, da si naposled priboré zmago, ker se vojujejo za pravo in sveto stvar. V takem prepričanju so se borili mučenci slovanski, kakor levi za največje svetinje človeštva.

In kri ni tekla zastonj. Po dolgih in krvavih bojih bila je strta turška moč, polmeseč je obledel pred križem krščanskim. Zatorej Kačić navdušeno slavi junake, ki so v teh bojih kri prelivali. V prvi vrsti so seveda junaki jugoslovanski, pa pesnik se spominja tudi drugih, ki so si v bojih s Turki pridobili venec neumrljive slave. On slavi poljskega kralja Ivana Sobijeskega, ki je oslobodil Dunaj, slavi Starhemberga, ki je junaški branil mesto, slavi neumrlega Evgena Savojskega, ki je prav v srce sunil meč turški moči.

Dà, sijajna je bila zmaga sv. križa nad polmesečem, ali delo še ni bilo dovršeno. Bosna, Srbija in Bolgarija so še vzdihovale pod turškim jarmom. Kačić je živo čutil nesrečo in bedo svojih bratov v Bosni, Srbiji in Bolgariji, vedel je, da bo treba še mnogo žrtev, predno se osvobodijo te dežele turškega gospodstva.

Zatorej kliče Bosni: »Probudi se, Bosno ponosita . . . !« — in za vzgled bodočim junakom postavlja prejšnje od najstarejših časov do njegove dóbe. — Drugi namen njegovih del je tedaj nekako vzgojevalen. S pesmarico hoče narod učiti, da spozna sam sebe, svojo minulost, svoje velike junake, da se na njih ozira, kadar se bodo črni oblaki kopičili nad njim, da za njimi hodi po nevarnih in težavnih potih. On hoče vzgojiti narod za veliko delo, ki ga čaka, in v tem oziru ima zopet neprecenljive zasluge. Njegova knjiga je v narodu širila omiko in budila narodno

zavest v najtežavnejših časih. — Tretji namen, kakor smo rekli, je ta, da se pozabljivosti otmó junaki, katere je še takrat poznala narodna pesem. Vedel je Kačić, da se narodne pesmi menjajo, jedne ginejo, druge se rodijo, in da narodna pesem v obče zamira pred napredujočo prosveto. Zatorej je pojedine junake narodnih pesmij vzela za predmet svojih pesmij. V Kačićevi pesmarici ima narod v vezani obliki naslikano svojo slavno ali tudi hudo minuloost.

Po časoslovnem redu slavi Kačić najprej junake najstarejših časov in takó po redu dalje do bojev slavne cesarice Marije Terezije, v katerih so si Hrvati posebno velikih zaslug pridobili za habsburško dinastijo. Ako se oziramo na ostro zgodovinsko sodbo, nimà Kačić nikake vrednosti kot zgodovinar, kakor tudi ne oni pisatelji, katere je rabil. Njegov namen tudi ni bil pisati znanstveno zgodovino svojega naroda in si tudi nikjer ne prisvaja imena zgodovinarja. On iz zgodovine samo zajema pojedine krasne slike, s katerimi želi navdušiti srca čitateljev. V celem delu Kačićevem se lepo slavé krščanske čednosti: vera, zvestoba, ljubezen starišev do otrók in otrók do starišev, ljubezen do domovine in do Boga. V vseh prilikah zmaguje naposled resnica nad lažjo, poštenje nad hudobo, pravica nad krivico, ker dobro reč Bog podpira.

Kačić je v svojih delih vzoren rodoljub, ljubitelj in učitelj svojega naroda, vreden sin svoje domovine in pravi kristijan.

Kačić ni samo velik pesnik svojega naroda, on je tudi zaveden Slovan. Njegov veliki duh je gledal daleč čez one meje, katere je sovražna roka postavila med sinove iste matere ter tako razkosala ude jednega velikega telesa. On si je svest, da so vsi Jugoslovani

brez razločka vere in političnega razdeljenja, bratje, ter da se le v vzajemni slogi in bratovski ljubezni zamorejo nadajati lepše bodočnosti. Kačić čuti, kako ogromno telo je Slovanstvo. On je pred vsem pesnik svojega naroda, ali njegovo srce objema tudi ostale veje debla slovanskega, on slavi junake hrvaškega, srbskega in bolgarskega plemena, a spominja se tudi drugih. Vsi Slovani so bili od nekdanj junaki.

Vsa velika Sarmacija, Moskovija, Polonija, Bohemija, Ungarija, bogata Slavonija, viteška Bolgarija — vse te so »slovinske« države. — Ligonija, Alarija, Lika i Hrbava, plodna Pomeranija, Kranjska i Gorica, Rusija i Srbija — vse te dežele so bile od nekdanj svojina junaškega naroda »slovinskega«. Takó čitamo v njegovi poskočnici na str. 4. Imel je torej čist pojem o sorodstvu in jedinstvu velikega slovanskega plemena, že njega je prešinjala misel, da le v Slovanstvu imajo pojedine veje slovanske iskati zaslombe in pomoči.

In res, kdo je pomagal Jugoslovanom ukrotiti strahovitega Turka? Mar Nemci ali Madjari? — Ne, nego Poljaki in Rusi. Ravno ob času Kačićevem je obračalo vse Jugoslovanstvo oči na veliko Rusijo, kjer se je ravno takrat jela odločno izvajati orjaška osnova, da se Turki preženó iz Evrope.

Ista misel, ki je navdajala Kačića, dajala je 100 let pozneje pogum onim, ki so ob času ilirskega pokreta budili slovanske narode in odkrivali svetu velikost in moč Slovanstva, misel, da so vsi Slovani bratje in da se le v vzajemnem delovanju in podpiranju morejo otresti verig in jarma sovražnih tujcev. V Kačiću je že dozorela ideja o jedinstvu slovanskem, on je pravi voditelj svojega naroda. V tem bi bil nekako podoben našemu Vodniku.

Priprosti frančiškan dalmatinski je imel veliko moč na slovstvo hrvaško in srbsko ob času narodnega preporoda. On je bil na neki način učitelj prvakom nove dóbe hrvaško-srbskega slovstva. Vsakdo vé, da je Vuk Štefanović Karadžić oče prave narodne književnosti pri Srbih. Pred njim niso Srbi pisali v narodnem jeziku, ampak v onem, ki je služil v cerkvi in katerega so imeli za jezik Metodov. (V resnici pa ni bil nikakor jezik Metodov.) Vuk je odločno postavil in branil načelo, da se morajo pisati knjige v jeziku, kateri narod govori in umeva, da se mora umetalna književnost naslanjati na narodno. On je zbral neprecenljivo blago med svojim narodom in ves učeni svet se je začudil bogastvu in lepoti narodnega slovstva pri Srbih. On je odprl oči domačim učenjakom in pisateljem ter jim pokazal, kje se imajo učiti svojega jezika.

In Vuk sam priznava, da mu je bil učitelj Kačić.

Vuk je od doma vedel mnogo narodnih pesmij in pripovedek, toda ni mu prišlo na pamet, da bi preproste pesmi vaških pastirjev in beračev mogle imeti kako vrednost. Šele ko je prebral Kačića in videl, da so njegove pesmi sestavljene popolnoma v duhu narodnih pesmij, pala mu je luska z očij in spoznal je krasoto narodnega blaga. Čudil se je večkrat, kako je mogel Kačić takó natanko spoznati narodno poezijo. In res, nikdo razven Vuka ni takó dobro preučil narodnega pesništva, kakor Kačić.

Kolika je zopet zasluga Kačićeva na tej strani!

Preporoditelj slovstva in narodne zavesti pri Hrvatih je Ljudevit Gaj. On je uredil slovstveni jezik — nareče štokavsko — in je v slovstvu zjedinił Hrvate, ki so raztrgani na mnogo kosov. Pred njim je vsak pisatelj pisal v onem

narečju, katero se je govorilo v njegovem kraju, in takó ni bilo nobenega jedinstva v knjigi.

Učitelj Gajev je bil zopet Kačić, ki se je dobro zavedal, da so Jugoslovani udje jednega telesa. Kar je pred sto in več leti dozorelo v Kačićevi duši, to so izkušali uresničiti Gaj in njegovi tovariši. V tem jih je podpiralo to, da njihova ideja zjedinenja ni našla naroda nepripravljenega, ker so mu bile dobro znane »pisme« Kačićeve. Kačićeva muza je narod pripravljala na čas zjedinenja.

Največji hrvaški pesnik iz dóbe ilirske je Peter Preradović, in tudi njemu je Kačić učitelj. Preradović je več let bival na vojaški akademiji v Dunajskem Novem Mestu in je tamkaj skoro popolnoma pozabil materinski jezik. Poleg tega se je nemškega duha tako navzel, da se mu je potem, ko se je vrnil domov, smešno zdelo podjetje ilirskih »fanatikov«.

Službojoč pozneje kot vojak v Dalmaciji in v Italiji, prišel je v društvo mladih navdušenih Hrvatov in se je po malem jel zavedati svoje narodnosti. V društvih mladih rodoljubov se je čital Kačić — mnogi so ga znali celó na pamet — in časi jih je Kačić tako navdušil, da so celó s policijo imeli opraviti.

Prva pesem Preradovićeve v hrvaškem jeziku je »Poslanica Spiri Dimitroviću«, (gl. Pjesnička dela P. Preradovića str. 187., Zagreb 1873.). Ta pesem kaže učenca Kačićevega.

Kakó je Preradović cenil Kačića, vidi se iz pesmi, katero mu je zložil na čast o stoletnici njegove smrti (Pjesnička djela str. 313.). Tudi ta pesem je zložena v duhu Kačićevem. V tej pesmi izraža pač Preradović čustvo celega naroda, ko pravi:

»Lice svietlo od Slovinske strane,
Naša diko, starče Milovane!

U Tvom svjetlu evo sto godina
Već se sunća naša domovina.«

»Što je bilo na zemlji živućih,
Svoga roda slava pjevajućih,
Nije rodu omiljelo
Ko što Ti si rodu slovinskomu.«

V Kačiću je Preradović bral pesem o kralju Vladimiru (str. 44) in je isti predmet vzel za svojo lepo dramo »Vladimir i Kosara« (Pjesnička djela str. 407.).

Iz tega, mislim, vidi se vsaj površno, da je Kačić imel znamenito moč na novejšje hrvatsko-srbsko slovstvo.

Po Kačiću je svet prvič zvedel za neizmerno bogastvo narodnega slovstva pri Hrvatih in Srbih. Tujci so navadno mislili, da so Kačićeve pesmi prave narodne. Takó je mislil Italijan de Fortis, ki je na laško prevél neko bajje dalmatinsko (narodno) pesem, a ta je Kačićeva o Kobiliću in Vuku Brankoviću (str. 73.).

De Fortis je imel Kačića samo za nabiralca narodnih pesmij. Po njem je nekatere pesmi prevél tudi Nemeec Herder v svojih »Stimmen der Völker in Liedern« 1778—79.

Frančiškan o. Emerik Pavić je nekatere Kačićeve pesmi preložil na latinski jezik, iz drugih pa je napisal samo vsebino. Hotel je s tem tudi učnim ljudem, ki niso znali hrvaški, pokazati Kačićevo vilo.

Kačićeve kosti že dolgo počivajo v preprosti grobnici samostana zaostroškega, toda njegov spomin hodi kakor velik genij po narodu in ga vodi na težavni poti do slobode, mirú in omike. Kačićevo ime živi v njegovih pesmih, narod pozná in ljubi svojega ljubljenca po njegovih delih. Dokler bo živel narod ne samo hrvaški, nego sploh slovanski, ne bo zvenel venec neumrle slave ne-

utrujenemu delaveu Gospodovemu, učitelju in buditelju zatiranega nam bratovskega naroda, velikemu oznanjevalcu ideje slovanske. Njegov veliki duh gleda iz jasnih višav in se raduje, ko vidi,

kakó se lepo razcvita cvetica, katero je on pred poldrugim stoletjem zasadil in zalival; pa tudi glasno nam kliče, da samo z vstrajnim in zložnim delovanjem pridemo do lepše bodočnosti.

Trioleti.

IV.

Umirajoč žalóбно pesem poje
Na bregu vódnem žalostni labod;
Poslednjič vabi k sebi mladi rod,
Umirajoč žalóбно pesem poje.
Takó genljivo íti je od tod —
Tešèč gorjé, tešèč holesti svoje
Umirajoč žalóбно pesem poje
Na bregu vódnem žalostni labod.

Srcé se pevčevó labod dozdeva:
Umira, kadar poje, mnogokrat.
V holesti pesmij je izvor bogat —
Srcé se pevčevó labod dozdeva.
Tolažbe naj drugám bi šel iskat?
Potaplja v pesmi vsa se pevcu reva;
Srcé se pevčevó labod dozdeva:
Umira, kadar poje, mnogokrat.

V.

(*Prijatelju Dragotinu M—u.*)

Trepečejo po nebu zvezd kardela,
Kadár poslavlja z dnem se tiha noč;
Slobó v príródi mesec zrè plačoč,
Trepečejo po nebu zvezd kardela,
Kot da v stvareh bi tudi čustev moč
Jednako v nas ljubezen večna vnela . . .
Trepečejo po nebu zvezd kardela,
Kadár poslavlja z dnem se tiha noč.

Kakó pa, mesec, zvézde ve krilate,
Kadár srcé se loči od srcá!
V ljubezni čísti sreča dom ima:
Kakó pa, mesec, zvézde ve krilate,
Komúr poruši dom se mírni ta?
Slobó v príródi vi samó poznate —
Kakó pa, mesec, zvézde ve krilate,
Kadár srcé se loči od srcá!

VI.

Pomládi sádovni brsté cvetóvi,
Poletje žitnih je bogato zrn,
Umika dnevu redno mrak se črn;
Pomládi sádovni brsté cvetóvi —
Zvihráva jesen preko gôlo strn.
Zakóni stári so in večno novi:
Pomládi sádovni brsté cvetóvi,
Poletje žitnih je bogato zrn.

Trenotja pravega se mož oprími,
Da spè mu k smotru vzórnemu korak!
Umételnosti te ne úme vsak —
Trenotja pravega se mož oprími!
Modrákov svèt zamétuje — bedak.
Nenádno časi sneg zapade v zimi;
Trenotja pravega se mož oprími,
Da spè mu k smotru vzórnemu korak!

M. O.

